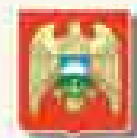

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан К.В.Коквну Россейли басманы кюню бла А Л Г Ы Ш Л А У У

Хурметли шухъла!

Сизни профессионал байрамыгъыз – Россейли басманы кюню бла – жюрегимден къызыу алгышлайма.

Асламлы информация органланы бизни жашаубузда мағанасы айтып айтмазча уллуду. Жамауатны сезими, хали кёбюсюнде ма сизге, журналистлеге, кёре къуралады. Сизни сёзююрге тынгылдыла, сизге ышанадыла. Жангы информация амалла чыгъа, телевидение, интернет да айный баргъанларына да къарамай, басма органла мағаналарын тас этмейдиле, изленгенлей турадыла.

Къабарты-Малкъар Республиканы газетлерини бла журналларыны редакциялы коллективлери билимми эмда жууаплы болуп, битеу ишлени тюз халда кёргозюрге итине, жамауатыбыз ырахат жашау этерине уллу юлюш къошадыла. Мындан ары да хунеригизни эм кючюгюзню огурулу ишлеге, Къабарты-Малкъарны халкына бла Ата журтубузгъа таплыкъгъа, игиликке хайырланарсыз деп ышанама.

Сизни жюрегими теренинден алгышлай, саулык, насып, жюрек ырахатлык, чыгъармачылык ишигизде жетишимле тежейме.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан К.В.Коквну прокуратурада ишленгени профессионал байрамлары бла А Л Г Ы Ш Л А У У

Хурметли шухъла!

Сизни профессионал байрамыгъыз – Россей Федерацияны Прокуратурасында ишленгени кюню бла – жюрегимден къызыу алгышлайма.

Къуралгъан кюнюнден бери да прокуратура Ата журтубузну къырал эмда жамауат къоркъуусулукъну къаты сакълагъан баш праволу институту болуп келеди. Прокуратурада ишленгени не заманда да антларына кертчилликери, закон эмда тюзлюк жанлы болуп къаты суюлгенлери бла айырмалыдыла.

Къабарты-Малкъар Республиканы прокуратурасында ишленгени да, тамата тёлюлени махтаулу тёрелерин андан ары бийик даражада бардыра, аланы керелей, боюнларына

салынган кыйын да, жууаплы да борчларын бет жарыклы толтура, аманлыкъчылыкъгъа бла коррупциягъа къажау кюреше, инсанланы законлу эркинликлерин къоруулаугъа кеслерини тийишли юлюшлерин къошадыла.

Республиканы прокуратурасында къуллукъ этгенле законну чынты къоруулаучулары деген сыйлы атны мындан ары да намысы бла жюрютюрюклерине, жамауатыбызны право эмда социал-политика жаны бла ырахатлыкъын жалчтырыкларына ишексизме.

Къабарты-Малкъаргъа эмда саулай Ата журтубузгъа мағаналы эмда жууаплы ишигизде жетишимли болуругъузну суйгеними билдирме, кийик саулык, насып эмда монглыкъ тежейме.

Байрам

Бирликге, шухълукъгъа, тенгликге махтау салгъан тепсеуле, жырла

Малкъар Россейге кеси ыразылыгъы бла къошулгъанына 192 жыл толгъанына аталып, Нальчикде Къырал концерт залда байрам концерт болгъанды. Аны республиканы Культура министерствосу къарачай-малкъар жаш тёлюню айнытыу гъа себеплик этген

Ата журтха кертчиликге, туугъан жерге сиймекликге, адамлыкъгъа аталгъан жырлары Жаболаны Замира, Азамат Цавкилов, Жаникаланы Элдар, «Терские казаки», Ауэс Зеушев, Мусукаланы Руслан, Атамурзаланы Элдар, Азамат Евазов, «Амикс»

жырла эшитилгенлерин белгилерчады.

Бу датаны юсюнден оюмун «Къайсыннга жюз атлам» фондну башчысы Тетууаны Хадис билдиргенди. «Малкъарны Россейге киргени анга уллу хайыр келтиргенди. Бююнлюкде бизни кесибизни атыбыз, миллетибиз барды, жерибизде эркин жашау этебиз. Бусагъатда жарсыларыбыз, тамамларыкъ ишлерибиз аз туюлдуле. Тамблагъы кюнде «Малкъар Россейге къошулгъанды» деп бегим да чыгып, тарыхыбызны жазгъанда кетген халатла да тюзетилерле деп ышанама эм миллетиби байрамы бла алгышлайма», - дегенди ол.

Къабарты-Малкъарны бла Къарачай-Черкесни халкъ поэти Созайланы Ахмат а бу ишни болдуруугъа тамата тёлюню уллу кыйын салгъанын эсгертгенди. «Халкъыбыз керек кюнде бирлеширге билгенди, ол зат болгъан жерде уа тирлик, игилик, жашау да боладыла. Бу байрамны къу-

рагъанлагъа да ыразлыгъымы билдирирге суюме», - деп къошханды ол.

Адамладан кёп тилекле келгенлери себепли концерт энтта бир кере къайтарыллыкъды, ол къачан бардырыллыкъды белгиле этилликди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

«Эльбрусоид» фондну башламчылыгъы бла къурагъанды.

Залны биринчи къатысында миллет оюла салынган кийизлени, экинчисинде къатысында уа «Балкария в лицах» деген кёрмючню кёрюрге боллукъ эди.

Байрамгъа кёп адам келгенин, ала залгъа сыйыммагъанларын окъуна белгилерге тийишлиди. Концерт Тёппеланы Алимни «Мени Малкъарым» деген жыры эм «Балкария» къырал этнография ансамблени тепсеуоу бла башланганды.

жырчы къауум, Гергюкъаланы Халимат, Текуланы Амур жырлагъандыла. «Кабардинка», «Ассорти», «Шагди», «Нальцук», «АССА-ПАТИ» ансамбльле уа ариу тепсеулерни бла байрам ингирге энчи куюат бергендиле. Къулийланы Къайсынны назмусун окъуп «Синяя птица» битеуроссей конкурсну дипломантны Джаппуланы Лейля къууандыргъанды. Концерт «Кабардино-Балкария» деген жыр, къызыу къарсла бла бошалгъанды, анда малкъар, орус, къабарты тилледе да

Жарсыу

Сый берип ашыргандыла

Къабарты-Малкъар Социалист Урунуу Жигити, РСФСР-ни машинала ишлеуде сыйлы къулдукчуу, Ленин, Октябрь революция, Урунуу Къызыл Байрагы эмда «Сыйлыкыны Белгиси» орденлени кавалери Анатолий Ахоховну ахыр жолгъа ашырганды. Аны жууукларына бла ахуларына КъМР-ни Башчысыны къуллугун болжаллы халда толтурган Казбек Кокков кыйгы сёз бергенди.

Анатолий Хажмусовични асырауға эмда Нальчикде болган бушуулу митингге регионну оноучуу, КъМР-ни Парламентини депутатлары, Правительствоу къаууму, ветеран, профсоюз эмда жамауат биригулени келечилери, республикада жашаган жюзле бла адамла къатышхандыла.

К. КОКОВ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
Б У Й Р У Г Ъ У

2019 жылда Къабарты-Малкъарны Къарачай-Черкесде жылына эмда Къарачай-Черкесни Къабарты-Малкъарда жылына тынгылы хазырланьр эмда аланы тийишлисича бардырыр муратда:

1. Къабарты-Малкъарны Къарачай-Черкесде жылына эмда Къарачай-Черкесни Къабарты-Малкъарда жылына тынгылы хазырланьр эмда аланы тийишлисича бардырыр жаны бла къурау комитет тохташдырырга.

2. Къабарты-Малкъарны Къарачай-Черкесде жылына эмда Къарачай-Черкесни Къабарты-Малкъарда жылына тынгылы

**Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
къуллугун болжаллы халда толтурган**

Нальчик шахар, 2018 жыл 24 декабрь, №140-РГ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
2018 жылда 24 декабрьде чыгарылган 140-РГ номерли
буйругу бла къабыл кёрюлгенди

Къабарты-Малкъарны Къарачай-Черкесде жылына эмда
Къарачай-Черкесни Къабарты-Малкъарда жылына тынгылы
хазырланьр эмда аланы тийишлисича бардырыр жаны бла
къурау комитетни

КЪ А У М У

Кокков К.В. - Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугун болжаллы халда толтурган (къурау комитетни председатели)

Егоров Т.Б. - Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели (къурау комитетни председатели орунбасары, ыразылыгына кёре)

Мусуланы А.Т. - Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну Председатели (къурау комитетни председатели орунбасары)

Альтудов Ю.К. - бийик профессионал билим берген «Х.М.Бербеков атлы Къабарты-Малкъар кырал университет» федерал кырал бюджет билим беруу учреждениеяны ректору (ыразылыгына кёре)

Амшокова Ф.К. - «Къабарты-Малкъар Республиканы профсоюз организацияларыны биригиу» Союзну председатели (ыразылыгына кёре)

Ахохов Т.Б. - Нальчик шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Балкизов А.Х. - Бахсан муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Бердов Х.А. - Къабарты-Малкъар Республиканы Жамауат палатасыны председатели (ыразылыгына кёре)

Болотоков В.Х. - Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну Председателини орунбасары - Къабарты-Малкъар Республиканы инфраструктура эмда цифралы айнуу министри

Воронин С.В. - Россей Федерацияны Къоркъуусулукуну федерал службасыны Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясыны таматасы (ыразылыгына кёре)

Говоров С.А. - Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну Председателини биринчи орунбасары - Къабарты-Малкъар Республиканы эл мюлк министри

Гатов Р.Х. - Зольск муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Дадов М.А. - Терк муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Дзамиков К.Ф. - «Россейни Илмула академиясыны Къабарты-Малкъар илму арасы» федерал кырал бюджет илму учреждениеяны филиалыны - Гуманитар тинтулени институтуну директору (ыразылыгына кёре)

Дроздов И.П. - Къабарты-Малкъар Республиканы Маданият хазнаны объектилерин саклау жаны бла управлениасыны башчысы

Журавлёв А.И. - Прохладна муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Залиханяны К.Х.О. - Элбрус муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгына кёре)

Зумакулланы Б.М. - Къабарты-Малкъар Республикада Адамны эркиликтери жаны бла уполномочанны (ыразылыгына кёре)

Инжижиков С.М. - Лескен муниципал

хазырланьр эмда аланы тийишлисича бардырыр жаны бла къурау комитетни къауууну буйрукгъа къошулган тизмесин къабыл кёрюрге.

3. Къурау комитетте Къабарты-Малкъарны Къарачай-Черкесде жылына эмда Къарачай-Черкесни Къабарты-Малкъарда жылына тынгылы хазырланьр эмда аланы тийишлисича бардырыр бла байламлы ишлени планын жарашдырырга эмда къабыл кёрюрге буюрулады.

4. Бу буйрук анга къол салынган күнден башлап кучоне киреди.

Парламент

Кемчиликкеге бла
Тыйгычлагъа - энчи ЭС

КъМР-ни Парламентини кюз арты сессиясыны чеклеринде «РФ-де жер-жерли самоуправленианы ишин къурауну битеулю принциптерини юсонден» Федерал закон жашауда къалай толтурулганы сюзюлгенди. «Тегерек столгъа» муниципал власть органланы келечилери да чакырылган эдиле. Кенгеш Законодательство, кырал къурулуш эм жер-жерли самоуправленианы соруулары жаны бла комитетни башламчылыгы бла къуралганды. Аны ишине спикер **Татьяна Егорова** да къатышханды.

сферасын айнытыуда бек улуу кючледен бири болганын, алай торло-торло сылтаула бла аланы онгланы толусунлай хайырланьрлмагъанларын чертгенди. «Республиканы Парламентни бу системаыны ишин жалчытуу жаны бла законодательный базаны толусунлай къурагъанды деп шарт айтырга боллукъду», деп белгилегенди ол.

Энчи эсни ол кемчиликкеге бла тыйгычлагъа бурганды. Ала уа битеу элдеде да бирчадыла: жеринде власть органлагъа берилген полномочияланы толтурурга аха

Жыйылыну ача, ол жеринде власть органланы ишлерин къурау депутатланы энчи контролунда болганын, кемчиликлени бла даулашлы болумланы парламентарийле районлагъа, элгеге барып, жеринде сюзгенлерин чертгенди. Жыйылыуладан сора уа приёмула къуралып, адамланы жарсыулары бла шагърейленирге, башха жанындан а айырычула бла байламлылыкны кючлерге, депутатланы ишлерин кенг белгиле этерге онг болады.

Жер-жерли самоуправление кыралгъа башчылык этиу системаны демократиялы эм бек улуу органлардан бириди. Муниципалитетле харкюнлюк ишлеринде адамланы кыйгыларыны кёредиле. Аланы тамамлар ючюн а профессионал билим, сынау да керекдиле. Бюгон залда жыйылганла кыралгъа башчылык этиу система жер-жерли органла борчларын къалай толтурганларына кёре къуралганын анылайдыла, деп чертгенди спикер.

Бюгонлюкде уа жеринде власть органлагъа улуу борча салынгандыла, алай аланы толтурурга уа аха жетишмейди. «Ол а муниципал къуралыуларыбызны айнытырга чырмайды. Аны ючюн биз республиканы халкыны жашау болумун игилдендирге бурулган улуу борчланы бирге толтурурга керекбиз», деп къошханды ол.

Татьяна Борисовна республикада, андан тышында да муниципал органланы араларында байламлылыкны кючлеуно юсонден да айтханды. Ол федерал эм регион законланы толтурганды кемчилликени, жетишмеген затланы жеринде власть органла толу сезгенлерин айттып, аланы законла чыгаруу ишге энчи эс бурурга чакырганды.

Жыйылыуда баш докладны профиллий комитетини башчысы **Борис Мальбахов** этгенди. Ол жер-жерли самоуправление органла кыралны экономикасын, социал

жетишмейди. Дагъыда статистика эм налог органла алагъа керекли шартланы белгиле этмейди, сёз ючюн, эл мюлк налогну ёчменин, элдеде налог базаны. «Аны ючюн администрацияла налогланы жыйыуға себеглик эталмайдыла. Аны хатасы жеринде власть органланы харкюнлюк ишлерине жетеди», деп билдиргенди ол.

Борис Мальбахов парламентарийле элдеде бардырылган жыйылыулары юслеринден да айтханды. «Жер-жерли власть органланы ишлерин къурауға бурулган федерал эм республиканы законланы жашауда кемчиликсиз бардырыр ючюн заман, сынау керекдиле, аны толтурурга жууаплы органла бирге къадалып ишлерге тийишдиле. Парламент а мындан ары да сизге болушурга хазырды. Муниципалитетле кырыулу болсала уа, регион, Россей саулга да кючлю боллукъдула», дегенди ол сёзюно ахырында.

Ызы бла жеринде власть органланы келечилери селешгендиле. Черек районну башчысыны орунбасары **Глашланы Алан**, Май районну Котлярёвска, Зольск району Белокаменское эмда Бахсан району Атажукино эллерини администрацияларыны башчылары **Александр Федоренко**, **Хасет Абидов** эмда **Мусаед Кумыков** белгиленген законну толтурганды кемчиликлени юслеринден айтхандыла, аланы кетериуно жолларын белгилегендиле.

Кенгешни ахырында Татьяна Егорова ушакъ магъаналы эм сейир барганын, алай анда кётюрюлген шартла белгиле болганларын чертгенди. «Болсада бюгон этилген предложениеяны сюзюп, праволу башламчылыкъла этиликдиле», деп белгилегенди ол.

Жыйылыу жууаплы органлагъа эсгертуле къабыл кёрюу бла бошалганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Къабарты-Малкъар гитлерчиледен азатланганлы - 76 жыл

БИРЛЕШИУНО, ЁТГЮРЛЮКНЮ, ТУУГЪАН ЖЕРИБИЗГЕ КЕРТИЛИКНИ ДЕМЕНГИЛИ КЮЧЮ

Сталинград ючюн къзауат-да хорлатып, немисли-фашист аскерле Шимал Кавказны къолга этер ючюн уллу къол саладыла. Бу болумда совет командование Юг фронтха артыкъда бек ышанганды. Аны онг жанындагы аскерлери Дон черекни тийресин душманладан къорулап, Ростовха чыгып, былайда фашистлени тыярга керек эдиле. Сол жанында эки армияга уа Сальскде эм Тихорецкде сермешлени ачарга, Краснодар жанындан а Закавказье фронтну Къара тенгизли къауумуну ючюу бла душманны жокъ этерге борча салынгандыла. Алай бла гитлерчилени Шимал Кавказда къуршоула алырга белгиленгенди.

Операцияны кезиунде душманны къыбыла жанында аскерлени чаддырырга керек эди. Былайга уа, белгиленича, уллу къол салынганды: жау аскерлерини 9 проценти, танк биригиулерини уа 16 проценти жыйышдырылганды. Фашистлени шимал-кавказлы къауумуну жокъ эту аны аскерлени иги да селейтириги баям болганды.

Кавказны азатлау операцияны 1942 жылны ахыр конлеринде башларга белгиленди. Болсада 29 декабрде Совет Союзну маршалы Георгий Жуков битеу ючюу Краснодар ючюн чабуйулга салырга буюрады. Алай бла румынлы аскерлени токтатырга, душманны жолун Тихорецк жанында кесерге боллукъ эди. Аны бла бирге уа Новороссийскни тийресинде сермеше бардырып, шахарны, ызы бла уа битеу Тамань жарым айырыканы эркин

этерге муратла салынадыла.

1943 жылда 2 январьда 9-чу совет армия Эльхотовага жетеди. Экинчи күн немислиле сунмай турганлай, 417-чи мараучу дивизия Терек черекден ётп, Моздокка чабуул этеди. Хал былай барлыгын ахырда сакъламаган фашистле къалабалыкъга къаладыла. Кюн ортага совет аскерле шахарны душманладан эркин этеди.

5 январьда 276-чы эм 317-чи мараучу дивизияны айырмалы бёлюмлери Прохладныйге кирип, азатлау къзауат башланады. Бу кезиуге былайга 52-чи танк бригада да жетеди. Душман къысылукъга чыдамай, шахарны къояды. Бу сермешден сора бизни аскерлени къолау 18 танк, 27 топ, 63 машина тошеди, 129 аскерчи жесирге алынады.

Азатлау сермешле уа андан ары барадыла. Аскерчилерибиз душманны андан ары къуууп, 2 январьда, Жангы Урухну, Эски Урухну, Ероккону, Экинчи Лескенни, Зарагизни, Герпегежни, Вагацикни эркин этеди. Операцияны кезиунде 295-чи, 351-чи мараучу эм 2-чи мараучу дивизияла Псыгансуу, Аушигерни бла Герпегежни эм Лескенни тийрелеринде тохтадыла.

Немислиле Нальчик, Аргудан таба къачадыла. Арта тура, ала ызырандан кёлорлени чаддырыдыла, минала саладыла. Фашистле къаты от бардырганларына да къарамай, совет аскерле 3 январьда Аушигерни, Хасанияны, Долински, Псыгансуу, Аргуданни ариулап, ингирге Нальчикни тийресине жетеди. Ол кече окъуна республиканы ара

шахары ючюн сермеш башланады. Ол кезиуге 395-чи гвардиялы мараучу полк Нальчикни шимал жанын эркин этуу къзауатны бардырып, кюнню экинчи жарымында эт жарашдырыуучу комбинатны къолга этеди, базар майдан ючюн къаты от ачады.

Былай кючюу атышууладан сора гитлерчилеге 4 январьда шахарны къоярга тошеди. Аны юсюнден Совет Информбюронун билдирюнде былай айтыла эди: «...Нальчикни тийресинде къзауат къаты барганды. Немислиле шахарны төгергине къоруулану ызла, минала орнатхандыла. Болсада бизни аскерчиле артиллерияны эм танкланы болушлуклары бла битеу тыйгычладан ётп, ингирге шахарга киргендиле эмда къаты сермешден сора аны душмандан ариулагандыла. Совет аскерлеге 27 топ, 50 миномёт, 56 машина, 41 пулемёт, танкланы чаддырыуучу 250 сауут, 500 ушкоч жетгендиле...».

Биринчи болуп шахарга генерал-майор Фёдор Захаровну аскерлери киреди. 395-чи мараучу полкуну 3-чю батальонуну бёлюмлери гвардий-капитан Ф.Пакинни башчылыгында Нальчикни ара орамлары ючюн къзауат бардырадыла. Капитан кеси ол сермеше 10 фашистни жокъ этгенди.

Къзауатдан сора уа Нальчикни тийресинде бизни аскерчиле къоркунчу асырау табайдыла: урулада тишируулану эм сабийлени ёлюклерин (битеу да бирге 600 жуукъ адамны). Аланы душманла зорлукъ сынап, сауула басдырганлары ачыкъланганды. Фашистле Къабарты-Малкъарны 4141 инсанын къыйнап ёлтюргендиле.

Болсада республиканы азатлау андан ары барады. Къаты сермешден сора 6 январьда Бахсан эркин этиледи. 8 январьда эрттеникде майор Хаботинни бла подполковник Корчагинни

аскерчилери немислиле Малакдан къыстайдыла. Экинчи күн Куба бла Марьино тазаланадыла. 11 январьда эрттеникде Къабарты-Малкъар толусунай немислиледен эркин этиледи.

Туугъан республиканы жауын сермешле совет халкъны бирлигини ючюн, Ата журтубузга сиймекликни энтта бир кере кёргозгендиле. Туугъан журтубуз гитлерчиледен азатланганына халкъ бек къууанганды. Ол кезиуге элде бла шахарлада бардырылган жыйылуулада адамла битеу къаруларын да аямазга, Совет Аскерге болушурга ант эте эдиле.

Уллу Ата журт урушну кезиунде республиканы жамауаты кёргозген батырлыкъ, къажыкмаулыкъ эмда экономикада, культурада жетишилме ючюн СССР-ни Баш Советини Президиумуну Указы бла 1985 жылда 7 майда Нальчик Ата журт урушну 1-чи даражалы ордени бла сауғанганды.

2010 жылда уа Уллу Хорламны 65-жылыгыын белгилеуно чеклеринде Нальчикге «Аскер махтаулыкуну шахары» деген сыйлы ат берилгенди. Аны юсюнден Указга Россияны ол кезиуге Президенти Дмитрий Медведев салганды. Былай сыйлы ат 2006 жылда тохташдырылганды эмда анга Уллу Ата журт урушну кезиунде душманнга къажуу къзауатда халкъ батырлыгын кёргозген шахарла аталады.

Султан ПШИБИЕВ, Россияны Жазычуларыны союзуна келечиси.

Тюзлюк ючюн жоюлганды

КъМР-ни сыйлы врачы Боталаны Хадис къысха жашаууну ичинде (58 жыл) ёлюмден къутхарганлары санал чыкъган къыйынды. Ала мингле бла тергеледиле. Саузула аны къолау тешерге итингендиле. Ол да бошдан тыйюл эди – Къабарты-

Парламентине да айырадыла. Ол кезиуге уа жашлай урунку жолун башлаган Республикалы клиника больницаны баш врачы болуп ишлей эди.

2015 жылда 5 декабрде Хадис Батталовични Нальчикни къатында элде кесини юйюнде жуукълап турганлай ёлтюредиле. Мурдарла энтта табылмагандыла.

тураны Москвада Н.И.Пирогов атлы къырал медикститутда ётгенди. Артада Хадис ол заманлары уллу ырызлыкъ бла эсгергенди. Нек дегенде анга къыралны бек иги хирурглары, ол окъуган китаплары авторлары бла бирге операцияла этгенди. Ол сынау анга туугъан республикасында бек жараганды.

«Ол бир жылга минген асла операция этгенди. Башалагъа къыйын саузула тошгенде, аны болушлукъга юйюнде чакъыргандыла. Ол жезурит этсе уа, ишчи нёгерлери ырахат болгандыла, не заманда да андан сорурга, аны бла кенгеширге, болушлукъ излерге онг чыкъганы ючюн, деп эсгереди Залина Хадисовна. - Саузула да аны сийгендиле эмда багъалагандыла. Башха врачла уа, ол бирде къаты сёлешип къыйганла окъуна, анга уллу хурмет этгендиле. Ол айтыргыын арта салмаучу эди».

Кертиди, юйде уа аны башха торлю эсгердиле: сабийлерине къыйгыргъан, хар бош заманын ала бла ётдюрюрге сийген аламан атаныча, огъурлу аппаныча. Гитчеледен бири ауруса, иши башын басып турганда да ол кюндоз аны жокъламай, уллу хуржун бла бир кёгет келтирмей къыймаганды.

Залина айтханыча, аны атасына бла анасына кече больницада къалырга тошсе, ала аны сабий саддан неда школдан алып, иште ёлтгендиле. Кызыны операцияны кезиунде адамга жаан къалдырган атасына хурмети гитчелигинден окъуна уллу болганды.

«Ол бек хунерли хирург эди. Алай фахму кёлпеге берилип къалмайды, дейди Залина. - Аны сохталары да болгандыла. Ала бюнюлюкде ишин андан ары бардырадыла. Ол кесинден, төгергине адамладан да жууаппылыкны къаты излегенди. Бу больницаны хар жаны бла да юлгюлю этгенди- кадрла сайлаудан башлап дарманла бла жалчытыуга дери да.

Булутлада эсгерте Боталаны Хадисни атын Кавказ тауланы тиклеринден бирине атарга кереклисин аны шухлары айтхандыла. Ала бла ол Чегем аузуна ууга терк-терк барыучу эди. Чабак тутунуу бла ууну бек сийгенди. Ол ёлген жылны экинчисинде шухлары бла коллегалары ол кеси болуучу тауга ёрленгендиле эмда аны тёлпесинде сураты бла эсгерте салгандыла. Огары Чегемни жер-жерли самоуправление советини депутатлары уа республиканы Парламентинден 2655 метр бийикликде болган тикте Хадис Батталовични атын атарга эркинлик тилегендиле. «Кёлпе уа мени атамый айырындан ишленип бошалган больницага да аны атын атауну дурус кёредиле, - дейди Залина. - Республиканы жангы башчысы алай этерге болушур деп ышанама».

Светлана БОЛОТНИКОВА, «Аргументы и факты» газет.

Эсе тутуу

Боталаны Хадисни хурметине аны аты Къабарты-Малкъарда тауну башына аталганды. Белгиленмеген тикге ёлтюрюлген хирургну атын атауну юсюнден оноуну Россияны Правительствосу чыгарганды, алай ол башламчылыкны уа аны шухлары этгендиле.

Хирургну аты бла

Малкъарда бек уста хирургладан бирине саналганды.

Ол кёл заманни республикалы больницаны хирургия бёлюмюне таматалыкъ этгенди. 1998 жылда уа аны башчылыкы бла Нальчикде 2-чи номерли шахар больницаны къурулушун ахырына жетдиргендиле. Аны ичин жарашдырып, керекли оборудование да салынгандан сора уа, Хадисни аны башчысына саладыла. Бу учреждение тазалыгы, анда ишленгенге, саузулага да энчи къыйгырыуу, хакъсыз дарманла бла тынгылы жалчытылганы бла айырмалы эди.

Бир ненча жылдан Ботта улуну жер-жерли самоуправленияны советини депутатына, 2014 жылда уа Къабарты-Малкъарны

«Аны профессионал иши ючюн жойган сунама. Ол тюзлюк ючюн къаты сөөлген, ол жаны бла кишиге бет этмеген адам болганды. Бу ышанлары уа, баям, кимге эсе да чырмагандыла», - дейди къызы Тогузаланы Залина. Ол 2016 жылда атасы ишлеген больницага башчылыкъ этип башлаганды.

Алай хунер кёшеге берилмейди Хадис 1957 жылда Къазахстанда тууганды. Ары уа Сталинни заманында малкъар халкъ бла бирге аны ата-анасын кёчюрген эдиле. Школну уа Нальчикде бошаганды. Къурулушчу болурга сийгенди. Алай атасы ол сайлаун жаратмаганды да, жаш врач болганды. Ордина-

Дата

ПЕТЕРБУРГГА БАРГЪАН ТАУЛУ КЕЛЕЧИЛЕ

Халкмыбызны бла Россейни араларында болгъан халланы тарыхы эрттегили кеп сейирлик ишлени ачыклайды. Аладан бек магъаналыларын бирине Малкъарны Петербургга келечиле жиберюу саналады. Бу шартны юсюнден алилле, жазычула да кеслерини илму ишлеринде, китапларында сагынгандыла. Бир кезиуде КъМКЪУ-ну тарыхдан преподаватели Е. Кринунова да статья басмалгъанды. Бюгон аны късхартып беребиз.

Россейни бла Малкъарны арасында экономика эм культура байламлыкъла бир ненча жюз жылны ичинде аз-аздан айныгъандыла. XIX ёмюрню башында аланы юслеринден кёбюрек айтыла башлайды. 1808 жылда жазылгъан бир къагъытда Малкъарны таулулары орус элле бла терен молк байламлыкъдадыла, деп белгиленеди. Ала орусладан мирзеу, къумачла, темирден этилген затла ала эдиле, кеслери уа кийизле, териле, жүн, жамычыла, агъач затла сата эдиле. Эм алгъа сатыу-алыу ахчасыз, алышыу формада баргъанды.

Малкъарны бла Россейни арасында молк эм политика байламлыкъны андан да бек айнытыр эм кючлер ючюн, къыралны ара шахары – Петербургга – таулу халкъдан келечиле жиберирге керек болгъан эди. Мисот Абаев жазгъан очерклед Малкъардан Петербургга келечиле жиберюу «патчахны буйругъу» бла болгъан иш эди деп, алай кёрюстюледи. Алай ол терсди: бу ишни таулула кеслери алларына башлагъан эдиле.

Москвда Аскер тарыхны Ара къырал архивини фондларында беш тау жамаутдан: Малкъардан, Чегемден, Холамдан, Бызынгъдан эм Орусбийладан, Невада шахаргъа баргъан адамланы юсюнден,

ол посольствону хазырланыу-ну, ишини эмда магъанасыны юсюнден айтылады.

Архивдеги къагъытлада жазылгъанга кёре, 1852 жылда жаз башында таулу общества кеслерини оночуларындан: «Къоншу халкъла этгенча, бизден да Санкт-Петербургга депутация жиберирге эркинлик берилсин», - деп тилегендиле. «Ол жамаутла... Россейге хар заманда халал жүрекли болгъанларын» эсге ала, Кавказны оночулары аланы тилеклерин къабыл этгендиле.

Къоруулау министерствону материалларына кёре, ол жыллада Черек сууну боюнунда 14 элде 850 юйор (5250 адам), чегемлиле - 6 элде 300 юйор (1825 адам), холамлыла - 3 элде 12 юйор (750 адам), бызынгылыла - 2 элде 100 юйор (600 адам) эм Орусбийлары Бахсан сууну боюнунда 3 элде 110 юйор (445 адам) болуп жашагъандыла.

Патчахлыкъ властыла тауланлы тилеклерине апрельден башлап кюз артына дери къарагъан эдиле. Жаланда 1852 жылда декабрьде депутация Петербургга жиберилген эди. Келечиле, чанала бла барып, жаз башы ишле башлангынчы къайтыргъа борчлу эдиле.

Бу депутация патчадан жукъ тилерге бармагъаны ючюн Николай I эркинликни чырмаусуз берген эди. Болсада посольствону эки тилеги болгъаны артда ачыкъланганды. Биринчиси бийлени атындан жиберилгенди. Россейге къошулгъунчу таулула бек уллу бийлерине таубийле деучю эдиле. Алай, Россейге къошулуп, анга ант бергенден сора алагъа старшина деп башлагъандыла. Ол сёз къара халкъгъа ангълашыныусуз болгъаны себепли таулу феодалла патчадан аланы атларына биягъы таубий дегенлей къойсала эдиле, деп тилей эдиле.

Экинчи тилеклери малкъар жамаутны атындан эди. Халккы саны ёсе баргъаны себепли жер жетишмегенликден тау-

«Копия»

ВЕДОМОСТЬ
о числе дворов дигорских и прочих народов, вновь
покорившихся русскому правительству

Звание народа	Число дворов	Присланные от них старшины
Дигорцы, живущие в горах и на плоскости	1000	Касай Кубатиев, Давлетука Абисалов, Бинагер Карабугоков, Созо Саватов, Татархан Туганов
Балкарцы	400	Арслан Аджи Жанхотов
Чегемцы	200	Кельмамбет Баймурзов
Хуламцы и Бизенги	100	Магомет Шахманов
Урусписевцы	100	Мурзакул Уракубиев

верно – генерал-лейтенант Емануэль
[подпись-автограф]

лулагъа жер къошуп берирге излене эди.

Депутациягъа битеу 5 жамаутдан 11 адам айырылгъанды. Аланы барысы да байла эдиле. Алай таубийледен сора, алагъа шапа болуп эки

«къара ёзден»: Забуларов Келемет бла Айтеков Зажибий, дагъыда бир кизлярчы гюржюлю Степан Такинов къошулгъан эдиле. Къауум 4 декабрьде Ставрополь шахардан Кавказ аскерлини баш командующисини адъютантыны ашыруунда атланган эди.

Тау феодалланы атларын торлендириуню юсюнден тилекни патча бек терк къабыл этген эди. Малкъарлы бийлеги старшинала демей, таубийле дей турургъа буйрукъ бергенди. Алай жер къошууну юсюнден тарыгъуыгъа уа башха торлю къарагъандыла. Малкъар общества тау этекледе киши да хайырланмай беш тургъан жерледен кесип бериуню тилей эдиле.

Болсада Кавказда колониячы политиканы бардыргъан правительствону ол бек керекли излеуню ыразы этмегенди. Николай I, тюз жууал берирге соймей, жер бериуню юсюнден вопроста къараргъа энчи Кавказ корпусну баш командующисине буюргъан эди. Ахырында ол да Малкъарны жерлерин эски чекледе къояргъа дегенди.

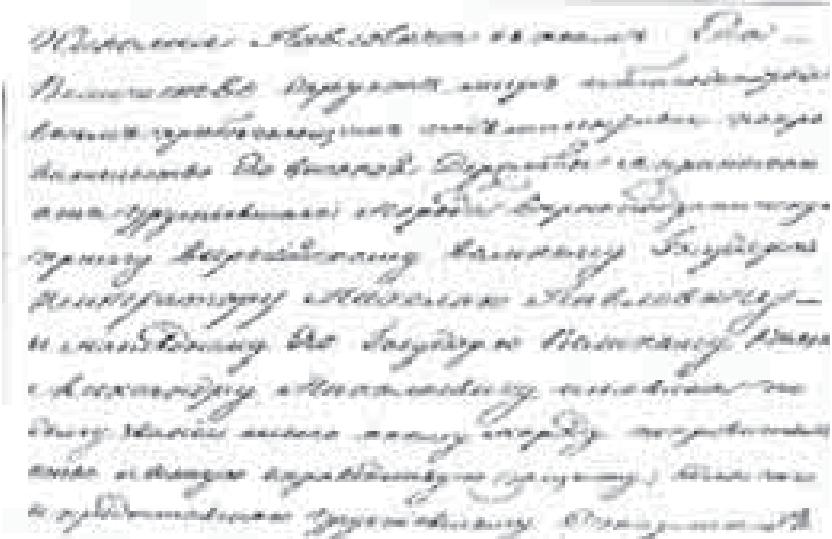
Келечиле Москвада бла Петербургда бир ненча ыйык тургъандыла. Ол заманы ичинде ала орус халккы жашауу эм культурасы бла тынгылы шагырейленгендиле. Петербургга барып къайтыргъа керекли

битеу къоранчла казнадан эдиле. Ала айланган жерлеринде этген къоранчланы барысы да жазылгъан къагъытла сакълангандыла. Малкъарлы келечилени орус культура бла танышханларыны юсюнден ала толу хабарлайдыла.

Жолгъа чыгъарны аллында «Ставропольда окъуна театрда 8 жер ючюн кюмош ахчадан 10 сом берилгенди». Андан сора «Москвада Уллу театрда юч ложагъа кюмош ахча бла 15 сом тэлегендиле». Москваны битеу сейирликлерин айланып кёрюстюр ючюн, малкъарлы къонакълагъа арба (карета) берилген эди, анга да 16 сом кюмош ахча къоранч болгъанды деп, къагъытлада алай жазылады.

Патчахлыкъ правительствону колониялы политикасыны хатасындан малкъарлылагъа жер берилмегенликге, эмда патчахны болушлугъу бла таубийлени бийликлери бютон кючленгенликге, 1852-1853 жылладагъы посольствону магъанасы уллу эди. Ол тауланлы бла оруслануны бегирек шагырей этгенди. Ара шахардан къайтхан келечиле бла аланы шапалары Москваны бла Петербургну жашаууну юсюнден кеп сейирлик хабарла айта эдиле.

ТЕКУЛАНЫ Хауа
хазырлагъанды.

Бу къагъытда уа жарым патча генерал Емануэль Орусбий жамаутны бийи Орусбийланы Мурзакулгъа: «...бу халкъгъа хар жаны бла да кёз-къулакъ болургъа, тюзлюк бла уллу къоруулау иш бардырлыкъбыз», - дейди.

13 ЯНВАРЬ - РОССЕЙЛИ БАСМАНЫ КЮНЮ

Жангыртханланы учунган чырайлары

Бу сурат 1957 жылда алынган. Андагы эр кишиле «Коммунизмге жол» газетибизни ахшы ишчилеридиле. Элледен келген корреспондентле да бардыла. Кезиуден-кезиге ала редакцияда жыйылып, хапарлашкандыла, оноу этгендиле. Биз аллай такыйканы керебиз.

Бу адамланы асламысы уллу жетишимли да болгандыла, бийик кырал күүлүкүлада да ишленгендиле. Бююнлюкте да атлары хурмет бла эсгериледи. Биринчи тизгинде солдан оннга: КъМР-ни халкъ поэти **Гытыулары Максим**. Ол баш редакторну орунбасары эди, иги кесек киталны авторду. Аны онг жанындагы тишируу а **Батчаланы Думасарды**. Ол да газетде көп заманны урунганды. Ортадагы келбетли эр киши уа **Кациланы Хабуду**. «Коммунизмге жолну» баш редактору. Андан сора барганды да бек белгили адамларыбыздан бириди - КъМР-ни халкъ поэти **Шахмырзаланы Саид**.

Аны жанындагы тишируу да белгили адамларыбыздан бириди - **Шауаланы Миналдан**. Аны чыгармалары бла алгыннгы тёлубюз иги шаггырейди. Сурат

алыннган кезиуде ол газетде бёлюмню таматасы эди. Кыйырадагы эр киши уа **Малкъондулары Хамитди**. Баш редакторну орунбасары эди. Бек

огурлу адам болганды хапары барды. Энди экинчи тизгиндегиле кечейик. Сол жанындан биринчи **Залиханланы Магометди**.

Экинчисини атын токташдыралмаганды. Ююнчю сөөлген **Геляхланы Исхакды**. Тёртюнчюю бла бешинчини атлары да белгисидиле. Аладан сора сөөлген **Зокаланы Зейтунду**. Экинчи тизгинде кыйырадагы жаш а **Ахматланы Пашады**. Ююнчю тизгинде сөөлгенлени юслеринден айтханда, сол жанында ючюленни атларын токташдыралмаганды. «Ала эл корреспондентле эдиле. Лашкутадан, Жанхотиядан эселе да», - дегенле бардыла. Тёртюнчю уа **Ахматланы Магометди**. Аны кыатындагы **Жазаладанды**. Атын а билалмаганды. Аны таныгандыла да чыгарла. Бек кыйырадагы уа **Ахкёбекланы Исхакды**.

Миллетни белгили адамларыны жашауларыны бир такыйкыларыны бизге сауга болуп калганды. Ала кыйырадан огурлу ыз а бюгон да андан ары бардырылады.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Суратлары эмга жазмалары бла миллетибизни турмушун сыфатлайды

Россейни Жазуучуларыны бла Журналистлерини союзларыны члени, «Заман» газетни бёлюмню редактору Османланы Лейлунну жашы Хыйсага бу кюнледе 65 жыл болады. Баш ишинден сора да, малкъар халккыны тарыхына аталганды бир ненча киталны авторду. Ол жаны бла жамауатха бютөн бек белгиледи.

Атасыны дерслери
Хыйса Къазахстанда Каскелен районда Жаматурмысда тууганды, Герпегежде өсгенди. Школну бошагандыла, аскерге кетгенди, андан кыйтханлай Къабарты-Малкъар кырал университетни кзурулушчу инженерле хазырлаганды факультетинде окуганды. 1979 жылдан башлап ол усталыкты бла урунганды. 1998 жылда уа миллет газетибизге корреспондент болуп келгенди.

Бир усталыккы юсуне экинчисине да юйренген кыйынды, бютюнда ала бир бирге ушамасала. Болсада Хыйса ана тилге сыймекли уллу болганды юйорде өсгенди. Малкъар тилде чыккыган газетте, журналлага, башха адабият чыгармалага да Османлада энчи сый берилгенди, аланы жыл сайын жаздырып, алып тургандыла.

Атам кошшандан энсе, сабийлени тегерегине жыйып, бирибизге газет, журнал, китап окутурга ёч болганды. Кеси заманында тынгылы билим аламгаганды. Бизни уа ол жаны бла ююшлю этерге кюрошгенди. Эсимдеди, башланнган школга юрююгенимде, «Къарачай-малкъар халкъ жомакчаланы» экинчи тому чыккыган эди. Уллу китап жылтырауук къагытта этилген суратлары бла. Аны хар бир жомагынын ненча кере окуганымы айтхан кыйынды.

Юйюрюбюз уллу эди. Он сабий болгандыны. Аны юсуне

уа тенгерибиз да жыйылуучу эдиле бизни арбазга. Жангы бишген гыржынны ариу ийиси кетмегенди андан. Энди сейир этеме, анам къалай да жетише болур эди анча адамны ыразы этерге деп...

Жазуу ызы танылууду
Жыйырма жылны ичинде Османланы Хыйса «Заман» газетни коллективинде ишлейди, тамата тенгеринден иш кемине юйрене, аты айтылган журналистге дери өсгенди. Элдэн-элге юрююп, кимни да сейир этдирген жангы, эски затла табып, аланы юслеринден жазады. Бютюнда бек а малкъар халккыны тарых жолуна. адет-тёресине да эс бурады. Аны жазуу ызы танылууду. Къалай эсе да, бир терен ич сезим бла сайлайды Хыйса хапарларыны темаларын.

Биринчи китабын ол республикада Адамны эркинликтери жаны бла уполномоченный болуп турганды Зумакчулланы Мустафаны жашы Борис да бирге жазганды. Ол 2001 жылда чыккыганды. Кеси да айтхылык къобузчубуз Къазийланы Билалга аталганды. Ол миллет сыйген жарык адамны аты бла башланнган ыз а къалын болургга керегине уа не сёз!

«Ёмюрле жолунда» аты бла энчи очерк кыйымдыгы уа 2004 жылда кёргенди дуняны. Анда бир-бир малкъар тукчулманы, Улуу Ата журт урушха къатышханланы юслеринден айтылады. Хыйсаны анасы Байдаланы Нюржаны юч тукчум къарындашы да бардыла китапда. Баям, Хыйсага сабийлигинде окуна жигитлики юлгюсю болгандыла ол башсанчы жашла.

Бурун заманларыбызны юсюнден

Хыйсаны Малкъар Россейге къошулганды 190 жыл болганына аталып, «Балкария свозь

века» деген аты бла китабы уа бир чыккыгыны бла къалмай, эки кере да басмаланганды орус тилде - 2009 эм 2012 жыллада. Ары кирген эски суратла революциягга дери, андан сора да Беш да Тау элени белгили тукчумларыны адамларыны, бай табийгатыбызны сыфатларын сакълайдыла. Анда берилген сегиз жюзге жууук сурат бла аланы танытууангылатуу жазулары озганды ёмюрню аллында малкъар халккыны жашау къолайын, болуун кёрюштедиле, махтаугга тийишли ата-бабаларыбызны эсде тутарга болушардыла.

Китапны къолума алгандымылай, Къабарты-Малкъарны халкъ поэти Созайланы Ахматны аны юсюнден айтханы эсиме тошеди - ол Осман улу «суратланы окуу билгенин» чертген эди.

Акыйлы, жууаш кёзлю, ариу адамла къарайдыла китап бетлеринден. Аланы кёрген таулу тишируула, эр кишиле озганды заманлада къалай кийингенлерин, башха миллетпен энчи не затла юрютгенлерин эслерикди. Алай эсе уа, тарыхчыла, этнографла, аланы кый, модельерле окуна, хайырланьыргга боллукдула. Ёмюрледен бери бизни ата-бабаларыбыз, кеслерин жашау болумларына келишдире, къадарларын алай къурай келгенлерин кёрюштеди бу жыйымдык. Ол ма аны ююн магъаналыды.

Жигитлери - ариу, субай, жигер ата журтлуларыбыз

2011 жылда Османланы Хыйсаны «Малкъар уя» атлы китабы чыккыганды басмадан. Автор аны ал сезюнде былай эсгертеди: «Журтубузну ариу жерлерин кёрюзюрге, кёп жылла мындан алда жашаганды ахшы адамларыбызны юслеринден айтыргга акыйл этеме да, «Малкъар уя» деп да андан атаганма... Бу аламат жерде кимле жашагандыла, къаллай адамла? Не ишле тындыргандыла? Къалай кийингендиле, кечингендиле? Китап бу сорууланы бирин окуна ачыкылай эсе, автор муратына жетгенди».

Китап малкъар тукчум атла бла башланады. Аны жигитлери - Орусбийланы Науруз, Сыйюнчланы Исмайыл бла Маштай, Малкъарукланы Ислам бла аны къызлары. Айдалланы Азур бла Таттыку, Биллары эм башха тау бийледиле. Жигитлени араларында бизде аз юрюген тукчумланы адамлары да бардыла. Сёз ююн, Бийкандланы Хамазат, Билланы Абду, Жанююкланы Аслангерий, Исхаклары эм башхала. Окуучугга аланы юслеринден билген бютюнда сейирди.

Китапха къарай келсег - талкы бла тери ийлеген таулула, чалггычыла, къумач согга турганды тишируула, тойчула... Интернетни ачанг, быллал суратла кёпдюле, алай аланы, аладан къарагандыны юслеринден Хыйсача хапар айталгандыла уа аздыла. Жерибиз - айбат, анда жашагандыла уа бютюнда ариу болгандыны белгилейди Осман улу къайтып.

2015 жылда уа аны «Жашладан хапар айт» деген китабы кёргенди дуняны. Анда орусюн, финн, Биринчи дуня эм Улуу Ата журт урушлада жигит сермешген таулулары юсле-

ринден айтылады. Жюз бла жыйырмадан артык батыр жашны суратлары бла жасалады бу жыйымдык. Аланы жашау жоллары - кюрошлери, къуанчлары, жарсыулары да, уллу кыралыбызны къадарын кзурайдыла.

Тиширууларыбызгга баш ура

«Анамы учругу» деген суратлау хапарла китабы авторгга, аны окуучусуна да энчиди - Хыйса аны анасына атаганды. Таулу тиширууну жигерлигин, къолдан усталыгын чертген затла кёпдюле. Учругу а аладан бек магъаналысы окунады. Анасыны кёзюнден тутарга алганды аны автор. Бек татлы адамны кюл жылуу сакланнган, заман бла аны халы кесген къоллары сыйдамлаганды учрукъдан багъалы уа не зат боллукъду кимге да?

Къайсы хапарны окуусанг да, эссе жанрны энчиликтери эсленедиле да, юрегинги мудах да, ёхтем да этедиле. Заман бла адам, сыймеклик, таш, къая, жырайтхан чучурла, дуня тасхаларын билген аязла... ма аладыла китапны баш жигитлери. Ала бары да дунялыккыны - толмай къалганды умутланы, узайып, тозетилмез болуп, алай кетиб а къалалмай, жашау узуну, сени бир кюйдюре, бир жарыта, биргенге юрюген сыймеклики юсюнден айтадыла. Аны окуганды тырленмей къаллык тыююлду деп, алай келеди кёлюме.

Не заманда да адамны жыл санын, кесин, жашауун саулай да магъаналы этген аны жетишмлеридиле. Османланы Хыйса ол жаны бла ким да юлго алырча адамды. Аны, кесине ышанып, не тюрлю жууаплы ише да таукел узалыр кезиуюду. Тутхан ишинден къуансын!

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

Акъ назмуланы иеси

Аны «Уянган къаяла» атлы жыйымдыгы чыкканында, акъ назмулук алыкъа төре тийок эди малкяр адабиятта. Ма ол себепден Муталип энчи жазуучулук усталыкны – верлибри иесиди эм малкяр поэтлени төрели формаларына жангычылык кийирген тизмесинде турады.

Аны бла бирге къуралыу тюрлюсюнде рифманы терк-терк къайтарылуу, басымны ажалмай кезиулю тюшгени назмуну тизгинлигин белгилейди. Къанаты оюмлары айтылуу халлары да кескинди. Сёз ючюн:

*Узакдан келди таулу,
Тузакда болуп даулу.
Шам Чегем, санга – жолу:
Къучаклай онгу, солу.
Къууандан топла-толу
Кёзлери, бети, къолу!
Чёл, тау да – жалсарыулу;
Кёк, жер, суу да – аяулу;
Тауларын кёрдю таулу!*

Былада рифманы толугуу, гыллыу бирчалыгы да туурады.

Аны Элбруслу Малкяры

Муталипни лирика жигити (поэт кеси де да къой!) Ата журтха этген жыр кёзбауусу, жюрекден келеди. Поэт кеси назмуларын энчи ён бла окъуучуду. Алагъа тынгыласанг, Къуран сурача, алай сыйдамланып келеди. Алай да болур: тилекге ушагъан, махтау бла излеу сабыр халда туугъан жерге сюймекликке саналган тизгинле. Ненча тюрлю сёз табады автор Ата журтун суратларгъа! Аланы къысха, шатык тизгинлеге сала, жюрегини ашыгышлы ургъанын сездиреди. Сюймекликденди ол. «Элбруслу Малкярым» атлы китабында «Таулукъ» назмуда поэт былай айтады:

*Сагъышымса,
Алгышымса,
Жан-жанымда,
Къан-къанымда –
Балкярым.
Чегемимсе,
Билимлимсе,
Тай къушумса,
Кийиклимсе –
Балкярым...*

Ол ата журт, малкяр халкъ деген ангыламланы бирча багъалы кёреді. Халкъны миллет даражагъа чыгаргъан белгилени ичинде туугъан жерни магъ-

Окъуучула бла тюбешген кезиу.

анасы энчиди. Аны кюню, айы, тангы, кечеси да башхадыла, татылдыла киши жерлеринден. Аланы кёроп турган а насылпыды. «Теп, тепсе, шыйы Балкяр» атлы назмусунда поэт былай билдиреди:

*Бюгюн жыр айта кюнюм:
Талада назик гюлюм,
Назылы майданларым,
Жулдузлу шауданларым,
Кийикли къауданларым...*

Тарыхны теренден таныргъа итинию

Муталипни «Толкъунлу долай» деген китабын алсакъ, долай, орус тилден кёчюрсенг, океанды – уллу суу. Аны толкъуну кимни къайры атмагъанды?! «Биз кимиз? Не миллетиз? Не халкъыз? Къалай бла, къайда къуралганбыз? Къалай жашагъанбыз?» – деген сору-

Юбилей

Белгили поэт, Махмуд Кашгари атлы тюрк премияны лауреаты Беппайланы Азорну жашы Муталипге 70 жыл толады. Ол Москвада М. Горький атлы адабият институтда билим алганды. Малкяр театры адабият бёлюмюнде, ВЛКСМ-ни Къабарты-Малкяр обкомунда, республикалы телевиденияда, «Нюр» журналны редакциясында ишлегенди, «Заман» газетни баш редакторуну орунбасары болуп турганды.

2015 жылда Къабарты-Малкяры жазуучуларыны кезиулю съездинде къалам къарындашлары Муталипни союзларыны правленини председателине айыргъандыла.

**ФАХМУЛУЛУГУУ, ТАЗА НИЕТЛИЛИГИ, КЪАЙГЪЫРЫУЛУГУУ
БЛА УЛЛУ ДАРАЖА ЭМДА НАМЫС ТАПХАНДЫ**

улагъа жууап излейди поэт. Узакъ кезиулини бетлерин ачыкларгъа итинген аны «Кюл-Тегин» поэмасыды. Анда тюрк дуняны эски кюлерин къайтаргъанча, алай эшитиледи назмуучу ауазы. Окъуйса да, батырланы ат аякъ таушылары селеймеген, ала текген къан къызарып тургъан жолла кёрюнеди кёзюнге.

«Ата-бабаланы тамырларына жора-

От талагъан Отрар (Къазахстанны жеринде эски шахар) кёп хапар айтыр эди бизге, 1219 жылда Чингизханны жашы Жучи аны кюйдюрюп, жокъ этип кюймаса.

Чегемни бла Отрарны арасында кенглик бла заман ажалхандыла. Алай ала жууукъдула бир бирге. Къабарты-Малкярыны халкъ жазуучусу

Солдан оннга: Къабарты-Малкяры Ич ишле министрени орунбасары Энейланы Хусей, жазуучу Чингиз Айтматов, Чегем районну партия комитетини биринчи секретары Джаспуланы Къууанч, поэт Беппайланы Муталип.

Тёппеланы Алим эсгере эди тарыхчыла Чегем ауузунда къаалада эски жазуула тапханларында, Муталип алагъа къалай къууанганын. Баям, поэтни китапларында ол кюнню къууанчы бла бирге ёмюрлюк къайгысы, ёкюлюк хазырлыгы сакъланадыла.

Нартладан башлап

Беппайланы Муталип хунерин драматургияда да сынаганды. Ол бизде эндиге тюбемеген энчи хат бла «Тау Беллау» атлы, философия магъаналы пьеса жазганды. Чыгарманы сюжет ызы былайды: Донда – гинжи, заман ажайыбы, Къарачайдан келген, ата-бабаланы тарыхларын билдире сюйген къонакъ жашны – Кичи Эртурун нартлагъа, Деуетге (Дебетге) – биринчи нарта элтип барады. Анда айтады хапар къонагъына Ёрюзбекни къуйрукълу жулдуздан жаратылгъанын, бёрюню эмгенин, Деуетден тилеп, аны нартла Атай бла Анай кеслерине алгъанларын да.

Нарт Деует Ёрюзбекке Элия Бешик ишлейди. Ол халкъны ёлюмсюзлюгюню белгисиди. Аны урларгъа, миллетни жокъ этерге кюрешгенле чыгадыла – Кёсе Бурунчук, желмауузла, эмегенле... Ала бла барады кюреш.

Экинчи бёлюмде, сюрюнлюкде, Анай сыртына алып баргъан Элия Бешик -халкъ бешигиди, ол саулай турса, миллет да сакъланыр деген белги. Эки ауана – Кёсе Бурунчукну жыйынындан душманла - миллетни жокъ этерге ашыгъадыла.

Тёгерекде уа ачылык, жалангачлык, кёчгюнчюленни марагъан ауруула – ауанала, къарелдиде, Кёсе-Бурунчукну башчылыгында айланадыла. Деует алагъа сырпыны бла чапханда, бары да бугъадыла. Анай а, Жер-Суу анасы, таукелди – юйге, Ата журтха къайтыр умутлу.

Мында Сотталаны Адилгерийни (тамата Эртур) танырчады. Халкъын къорулай, бачамагъа къагъыт жазганы ючюн аны жыйырма беш жылгъа олтурхан

эдиле. Аны жашауундан алынган суратда Эртур, кесин сууукъдан къоруи, сау кечени тепсейди. Кёсе Бурунчукну жыйыны Эртурун жуукъларгъа кюрешеди. Алай анга болушлукъгъа Тау Муза, Деует, Атай (Жер-Суу атасы), Анай келедиле, сора тепсейдиле, сууукъгъа хорлатмаз ючюн. Халкъ тепсейди, жокъ болуп къалмаз ючюн. Пьеса Ата журтубузда Анай (Жер-Суу анасы) бёлляу айтханы бла бошлады.

Келишдире, кёллендире

Беппайланы Муталип жамауат адамды. Жазуучулары таматарлары болгъаны бла байламлы малкяр адабиятны, аны бетин кёргозгенлени да къайгыларын элтеди. Аны байламлыкъ жюрютоу хунерини болушлукъу бла жазуучуларыбызны чыгармалары Москвада чыккыган уллу къырал магъаналы юч антологиягъа киргендиле, аланы тюрк тилде чыккыган журналлада, китаплада басмалайдыла. Тюркню ара шахарында Къулийланы Къайсынын эсгертемсин салыргъа келишим этилгенди.

Совет жазуучулары арасында болгъан татлы байламлыкъ къырал бузулганлай окъуна седиреген эди. Муталип а, кесича онг этгенлени табып, бирге миллет къалам къарындашла не сагъышла бла жашагъанларын бир бирге айтырча онгла кырагъандыла. Бизни литераторларыбыз Татарстанда, Башкортостанда, Москвада, Новгородда болгъан форумлагъа къатышхандыла. Ол кеси да кёп болмай Исык-Кульда Чингизни 90-жыллыгына аталгъан уллу форумгъа барып келгенди.

«Акъ турнала» деген ат бла ишлеген кёчюрме къауумда С.Ю. Соколкинни башламчылыгы бла таулу поэтлени назмулары да кирген юч уллу китап чыккыганды. Республиканы районларында жазуучу къауум Культура министерство бёлген «Вертикаль» салонда тюбешип, жангы чыгармалары бла бир бирини къууандырадыла.

Жазуучулары кёллендирер ючюн Муталипни башчылыгында правленни адамлары дагъыда кёп ишле этедиле – юбилейле, эсгеруи ингирле, презентацияла... Къулийланы Къайсынын бла Отрарны Керимни чыгармалары жети тилге кёчюрюлгендиле. Чегемде Мустан Каримни 100-жыллыгына, Къара-Суу къатларында да Чингиз Айтматовну 90-жыллыгына тау башла аталгъандыла. Энди Лев Толстойну атын жюрюторюк тик сайланады.

Ёсе келген тёлню юйретуи жаны бла да этиледиле Союзда ишле. Сёз ючюн, Быллымын, Прохладнаны, Баксанны да школларыны окъуучулары шухёлюк жюрютедиле. Жазуучулары, махтаугъа тийишле болгъанлары алгышларча кесини Сыйлы къагъыты тохташдырылганды.

Беппайланы Муталип, Россей Федерацияны Президенти В.В. Путинни Къабарты-Малкярда ышанглы адамы болуп турганды, къыралыбызны Жазуучуларыны союзуну секретарыды. Эсли, жарашыула, халал адам болгъаны себепли аны къалам къарындашлары, биргесине ишлегенле, таныгъанла да артыкъ суюдиле.

Бюгюн ол жолдады. Ол ыз кюнден бла чууаклыкъдан толу, чыгъанасыз болсун.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Тюбешиле

«Сылтран сырт айтып айтмазча тамашады»

Эдуард Александрович Ионлих эрттеден танийма. Ол Россейни туризм-спорт союзуну Москвада сабий туризмни халкыла аралы академиясыны члениди. Тау туризмден халкыла аралы классы инструкторду, уста жол кёржүзүчүдү.

Көп болмай Элбрус районга жумуш бла барганымда, анга тюбегенме да, сексен жылдан атлагъанлыкыга, тирейи кьалгыянына кыуанганма. «Кесинг да билесе Минги тауга көп кере чыкыганым, алай бююн да арсарсыз атланьрыкыма», - дегенди ол, ышара. Сора, бир кесек мычып:

-Заманынг бар эсе, бир муратымы юсюнден айтырык эдим, деди. - Огъры Баханны катында Сылтран сырт барды. Ары адам ангы басмагъанды демейме. Кесим окуна да көп кере барганма. Болсада таулага ёрлерге сыйген абадан

школчула, тышындан келгенге да ары жол салса сые эдим. Анда тамашага кьалдырган жерле бардыла, чучхурга да кьарап турурса. Ыразылыкы болган бир кюнню ичинде анга ёрлеп кьайтырга боллукьду.

Айтханымча, мен ол тиреледе көп кере болганма. Жолну суйсенг жаяу, суйсенг атла бла, аны кый, машина бла да ётерге боллукьду. Сылтранны башына чыкысанг а, андан ары бютюдю ары жерле бардыла. Кыртык черекни суу жылны не заманында да кем-көкдю. Алайдан энишге Уллу-Къаяга дери келип, ол тире бла шагьрейлени онг табаса. Алайда уа жер тюбюнден чыкыган гара, дарман суула, дорбулла да асламдыла.

Ол тиреге туристле бармайдыла, ол тамашалыкылары кералмайдыла. Сырт тенгизден 3900 метр бийикликтеди. Анга барган ыз

да кьоркьуулу туйюлдю. Жолоучулукьга школчула атланса уа, ол жерлени атларын да билликдиле. Битеу бу затланы айта келгеним а неди: мен Сылтранга, аллай атлы келге, чучхурга да жолну белгилегенме. Аны жалаанда хайырланып башларга кьалгъанды.

Биз айырыла туруп, мен сыйлы акьсакьалга аны бу муратыны юсюнден газет окьуучуларыбызга билдирге сёз берген эдим да, аны толтурама.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

Ыразылык

Элбрусчу полициячылага - махтау эм ыспас

Бу кюнледе Россейни МВД-сыны Элбрус районда бёлюмюно башчысы полицияны подполковниги Сарбашланы Алимге Наталья Гединачдан ыразылык письмо келгенди. Анда тиширйу 2015 жылда акьылбалыкь болмагъан жашы бла бирге Украинадан Тьрынауузга кечгенини юсюнден жазгъанды.

Россейни инсанлыкьын алыр ючюн документлени хазырлагъанда анга миграция жаны бла бёлюмге көп кере келирге тошгенди. Хар заманда да полициячыла анга жарык тюбегенлерин, законланы ангылатып, болушуп турганларын жазады тиширйу.

Бюгюнлюкде уа Наталья Гединач РФ-ни инсаны болгъанды. Ол анда ОМВД-да

миграцияны ишлери жаны бла бёлюмюно кьуллукьчуларыны кьыйынлары уллу болгъанын белгилеп, алага, энчи уа Кьазакъланы Алимге бла Курданланы Марзиятха, бийик профессионал билимлери эм адамлыкьышанлары ючюн ыразылыкьын билдиргенди.

Андан сора да, Эндрейланы Аминат Элбрус районда ОМВД-ны следствие бёлюмюно следователи Маршенкулов Русланга ыспас этип кере келирге тошгенди. Ол полициячыны ишчи борчуна кертичилигини, профессионал билимини хайырындан банк картасындан урланган ахта кьыса заманны ичинде архта кьайтарылгъанын билдиргенди.

ТОКЪЛАНЫ Фатима.

Айныу

Бийикликде Интернет, телефон да бардыла

Таулага солургъа келсенг, Интернетге кирген угъай, бирде телефон бла сёлеширге окуна амал болмагъанды. Ол бютюдю Элбрусда солугъанланы жарсыта эди. Хар жылдан Россейни бла Европаны эм бийик теплесине ёрлегенледен жыйырмага жууукь адам ёледи. Таулада ажахан экстремаллага сёлеширге онг жокь эди. Энди уа 3888 метрде Минги тауну кыбыла жанында «МТС» станция орнатылгъанлы, 5100 метр бийикликте да телефон, Интернет да ишлейдиле.

Аны ючюн деп Россейни эм уллу телекоммуникация эм провайдер компанияларындан бирине энчи проект хазырларга тошгенди. Аны оборудованысы сууукьга, желге, жауунга, кьаргъа эм жер тепгенге чыдарга керек эди.

МТС-ни президенти Алексей Корня айтханга кере, проектни социал эмда имидж жаны бла магъанасы уллуду. Болсада аны толтурур ючюн кьыйналыргъа

тошгенди. Сёз ючюн, токну канатка жолдан тартырга эм ишилени энчи транспорт бла жалчытырга. «Саулай айтханда, оборудованыны орнатырга эки ай кетгенди. Станцияны техникасына бир торлю хата жетмес ючюн аны кьаты боксуну ичине салгъанбыз», - дейди ол.

-Быллай болумлада туристлени связь бла жалчытырга онг тапханыбыз ёхтемлендиреди. Телефон, Интернет да тыйгысыз ишлерикдиле. Эм игиси уа, тауга ёрлегенге дуниядан айырылыкь туйюлдюле, бар жангылыкьланы да билип турлукьдула. Кьыйын халны кезуонюнде да кьатхарычулага билдиралыкьдыла, - дейди МТС-ни КьМР-де бёлюмюно таматасы Залиханланы Эльдар.

Быйыл МТС Кьабарты-Малкьарда 24 3G эмда аллай бир 2G станция ишлегенди. 2019 жылны ахырына дери компания дагыда 140-дан аслам 4G станция сюерге мурад этеди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Тюрлениуле

ОСАГО: бирлеге - багъа, бирлеге уа - учуз

Жангы жыл башланганы бла автомашиналары борчул халда страхование этиуде (ОСАГО) тюрлениуле сингдирилгенди. Алай бла энди Россейни Ара банкыны буйругъуна тийишлиликте мурдор тарифни ёлчечи 2746 сомдан башланып 4942 сомга жетерге боллукьду. Сёз ючюн, ары дери ол 3432 - 4118 сом эди. Анга кере, бир жанындан, страхово полисине энди учузрак да болурла, алай башка жанындан а - алааны багъасына кьошулугъу да баямды.

Дагыда энди водителъе стажларына эмда жыл санларына кере 58 кьауумга бёлюнорюкдюле. Былтыр а жалаанда төрт категория бар эди. Анга кере полисни багъасын тергеуде хайырланылган коэффицентте да тюрленедила. Сёз ючюн, 16-21- жыллыкьлага водителъе стажлары эки жылдан озмагъан эсе, коэффицент 1,87 болады.

Башхача айтханда, алага полис багъарак келликди. Эм аз коэффицент а 0,93 болады. Ол 59 жыллары толгъанлага

эмда стажлары алты жылдан атлагъанлага бериледи. Анга кере алага полисни багъасы жети процентге учуз боллукьду. Быйылгъа дери ОСАГО-да адамны жыл санына неда водителъе стажына кере полисни учузурак этерге амал жокь эди.

ОСАГО-ну тарифлери башка категориялага да тюрленгенди. Сёз ючюн, мотоцикллери неда мотороллерлери болганла аны ючюн 694-1047 сом телерге боллукьдула. Ары дери уа алага полисни багъасы 867-1579 сом эди. Алай бла бу кьауумга ол, баям, не жаны бла да учуз келликди.

Предприятияланы неда организациаланы иелигинде болган автомашиналага полис 5,7 процентге учуз болгъанды. Алгын алага ставка 2573-3087 сом болуучу эсе, энди ол 2058-2911 сомду. Таксилеге уа тарифле эки жанына да кенгертилгенди. Багъаланы тергеуде алгын 5138-6166 сомдан кетип, 4110-7399 сом хайырланыллыкьды.

Бу башхалыкьланы юсюнден

биз талай страхово компанияны Нальчикде офислерине сёлешип сорургъа корешгенбиз. Асламысында: «Иш былай болгъанына энта да толусунлай туюномегенбиз, ол себеден абери айтырча шёндю амал жокьду», - дегендиле.

Толу жууапны уа «Макс» компанияны бёлюмюно башчысы Иван Посетнёв бергенди:

- Бир-бир водителъеге полислени багъасы эки жанына да тюрленирге боллугъу - тюз халпарды. Ачык айтханда, багъала, эштада, аз-мазга кётюрюлюкдюле. Алай аны бла бирге полисни учуз этиу коэффицентте да хайырланыллыкьдыла. Ала адам машинаны кьылай (авариясыз) жюрютгенине, аны неллай бир стажы болгъанына эмда жыл санына кере алай тергелликдиле.

Дагыда жууукь кезиуледе быллай коэффицентлени тохтатырйу система да тюрленирикди, алай шёндюледе тюбей турган ангылашыммагъан затла уа боллукь туйюлдюле.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Болум

Юзюлген кьарны тюбюне тошгенди

РФ-ни Следствие комитетини КьМР-де следствие управленийыны кьуллукьчулары Минги тауда лыжачы жоюлгъаныны сылтаулары тинтедиле.

Быйыл 9 январьда 21 сагъатда 3500 метр бийикликте кьутхарычула 37-жыллыкь эр кишини ёлюгон тапхандыла. Ол тас болгъа-

ныны юсюнден юй бийчеси билдиргенди. Аны айтханына кере, эри эрттенликде лыжалада учарга кетгенди, алай ингирге дери кьайтмагъанды. Ачыкьланганыча, эр киши белгиленген трассадан тышында учханды эмда юзюлген кьарны тюбюне тошгенди.

Урушну, урунуу, Саууланган кючлени бла право низамны сакьлауучу органланы ветеранларыны (пенсиячыларыны) республикалы совети 115-чи Кьабарты-Малкьар атлы дивизияга кьатышхан, СССР-ни энергетика эмда электрофикация жаны бла отличниги **КАНШАОВ Мусабий Исфович** ёлгенине уллу бушуу этгенин билдиреди эмда аны жууукьларына бла ахлуларына кьыйгы сёз береди.

Кьабарты-Малкьар Республиканы Культура министерствосу Кьарачай-Черкес Республиканы сыйлы артисти, халкь тепсеуню «Асса» сабий ансамблини балетмейстери **АППОЛАНЫ Юсюню** жашы **Артур** замансыз ёлгенине уллу бушуу этгенин билдиреди эмда аны жууукьларына бла ахлуларына кьыйгы сёз береди.

Топалайчык

Къарындашчыкыла Текуланы Эмир, Карим, Демир. Шалушка эл.

Чамга

Тилкъау

Чонай ЖЭК-де тамата болуп ишлеген заманда, анга бир къарамыйыкъ киши келди, справка керекли болуп.

– Тукъумунг, атынг? – деп сорду Чонай.

– Бай-Бай-Байкъулланы Бай-Бай-Батыр, – деди ол.

– Сен тилкъаумуса? – деп сейирсинди Чонай.

– Угъай, мен тилкъау тнойюлме. Тилкъау мени атам эди. Ол, мени тууган къагъытымы алама деп, ЗАГС-ха барганында, анда ишлеген бир жекбаш а метрикагъа атымы атам айтханча жазып къойганды, – деди къарамыйыкъ, къочсюноп.

– Да артда тюзетген этсенг эди уа!

– Къайры тюзетириксе: паспорт, военный билет, партия, профсоюз билетле, ишчи удостоверение, аттестат, диплом... – деп санады къарамыйыкъ.

– Алай эсе, не этериксе... – деп, Чонай анга излеген справкасын жазып берди.

Къарамыйыкъ аны окъуду да, Чонайгъа:

– Да ЗАГС-да жазгъан «байла» азлык этгенча, сен да алагъа экинсин къошуп тураса да! – деди.

– Алаймы этгенме? Охо, энди аны ючюн справканы жангыдан жаза турмайыкъ. Аланы ким санап айланырыкъды, – деп, Чонай, къарамыйыкъны кабинетинден ашырды.

Болушлукъчу

Ыйых күн Чонай, юйюнде диваннга олтуруп, газет окъуй болады. Юй бийчеси, къарачайлы къыз, Ючекенден, суу быстыр бла полну жууа, эрини къатына жетди.

– Э, киши, аякъларынгы ёрге кётюр, кёрмеймисе мени юй

тпюню жууа тургъанымы! – деди.

– Кет, Аллах къурамасын, мен болушмай, сен бир зат да эталмайса! – деп чочуду Чонай къатынына, аякъларын полдан айыра.

Ёчешеме, биле эсегиз!

Чонай нёгерлери бла, бир бирге къюлкюлю хапарла айта, орамда бара боладыла.

– Тохтачыгъыз, – деди Чонай шуёхларына. Ол анда кетип баргъан къалпакълыны кёремисиз?

– Кёребиз.

– Ма мен аны бла не саламлашхан этмейме, не сёлешген этмейме.

– Не-е-к?

– Ёчешеме, биле эсегиз! – деп къызындырды Чонай шуёхларын.

Аны билген алагъа алай къыйын чот кёрюнмей, хар бири кесини оюмун айтып тебиреди:

– Ол аман адам болур да, аны ючюн жалгъаша болмазса сен аны бла.

– Угъай.

– Сора сиз бир затны юсюнде тнойюшген этгенсиз.

– Угъай.

– А-а-а, баям, къатынынга лакъырда этген болур, ы?

– Угъай, угъай.

Нёгерлери кёп чурум айтдыла.

Алай Чонай аланы бирин да къабыл этмедди.

– Сора билмейбиз. Кесинг айт себебин, – деди

– Ой, ансызла, – деди Чонай, къюлюп. – Ол ким эсе да, мен аны арталда танымайма. Ма олду себеби.

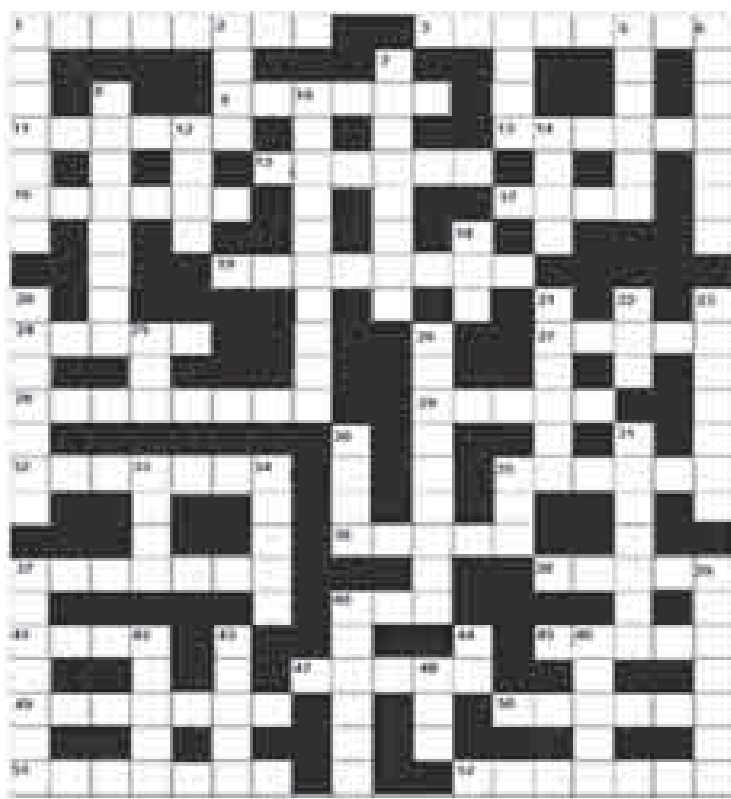
ТОКУМАЛАНЫ Жагъафар

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Узун сабаклы пол. 3. Минги тауда ёсген гюл. 9. Аллахны атларындан бири. 11. Ариу къызлагъа алай айтадыла. 13. Оюн. 15. Бир тюрлю ишге чакыргъан къабыргъа къагъыт. 16. Юйюнден къачып айланган адам. 17. Затны бузукълугу болган жери. 19. Къазылган жерни тупурагын ууатып тюзетген керек. 24. Къырал жорукъ. 27. Бий къатыш даражалы адам. 28. Айдабол улуну биргесине орус патчахха барган гюрюю патчах. 29. Ырыскы. 32. Сюрюю кече къалыучу жер. 35. Байлык, монглукъ. 36. Къызгылдым-мор. 37. Келепен. 38. Бийге, байгъа төлеу. 40. Анда сакъланады эс дейдиле. 41. Терк жайылыучу, картох, тамыр ашаучу къурт. 45. Ушкоч. 47. Таулууну миллет суусабы. 49. Биринчи таулу режиссёр Геляланы ..... 50. Артыкылык этюу. 51. Гошяхны жумушчу къызы. 52. Марал.

ЁРЕСИНЕ: 1. Бизге бек жууукъ респу-

блика. 2. Къуруп, бузулган агъач. 5. Юй хайуан. 6. Ол тюзюкге къажоуду. 7. Кирсиз болмагъан. 8. Батырлык. 10. Ол заманда юйде болургъа керексе дейдиле нарт сёзде. 12. Къысха жууукъ. 14. Муслиман динде тилек этгенден сора айтылган сёз. 18. Женгил къанатлы тюрк. 20. Эркинлик. 21. Илхам алыу. 22. Юйю чырагъы. 23. Жангы келин турган мюйюшде тагъылыучу жабыу. 25. Сагъыш. 26. Чегем ауузунда тау, къая. 30. Къысха заман. 31. Жомакъда тобеген, адамгъа ушаган узун чачлы жан. 33. Иймансыз адам. 34. Алгын юйлени аны бла сюртгендиле. 35. Къышны белгиси. 37. Къанатлы. 39. Къоруучу. 40. Сютню башы. 42. Биреу ёлгенден сора аны мюлкюне ие болган. 43. Таулу сабийле аналарына алай да айтычудула. 44. Тартылган мирзеу. 46. Адамны сау-лугъун унутдургъан. 48. Сёз берюу.

ГАЗЕТНИ 156-чы НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАНГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 2. Саугъа. 4. Къартлыкъ. 5. Чибинчи. 9. Акын. 10. Чарс. 11. Инсан. 13. Чалма. 16. Отоу. 17. Арачы. 20. Къарс. 21. Чучхурла. 23. Хантус. 27. Къаплан. 29. Камал. 31. Ханлыкъ. 33. Халиф. 34. Аманлыкъ. 35. Тажал. 36. Таянчакъ.

Ёресине: 1. Журт. 2. Стадион. 3. Айыучач. 6. Изеу. 7. Ёкюнюу. 8. Артмакъ. 12. Нюр. 13. Чач. 14. Атаул. 15. Арауан. 17. Айрыкам. 18. Ара. 19. Ысхылты. 22. Хан. 24. Нох. 25. Тахан. 26. Къырал. 28. Алф. 30. Мандарин. 32. Аят.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары -
42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эс асламлы информацияны эркинликлерин
къоруула жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016
жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну
компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну
типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салынганда.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Текуланы Хауа -
дежурный редактор;
Геляланы Валентина -
(1,2,3,4-чю бетле), Зезала-
ны Лида - (9,10-чу бетле),
Ахкёбекланы Жаннета - (11,
12-чи бетле),- корректорла.
Тиражы 1402 экз. Заказ № 13
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru